

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

АРТЕМ'ЄВА АНАСТАСІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 343.98: 343.62-053.2

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ТА ОСНОВИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАЛИШЕННЯ
В НЕБЕЗПЕЦІ МАЛОЛІТНЬОЇ ОСОБИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпро – 2025

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у приватній установі «Науково-дослідний інститут публічного права».

Науковий керівник –

кандидат юридичних наук, доцент

Бідняк Ганна Сергіївна

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри криміналістики та домедичної підготовки.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Дрозд Валентина Георгіївна;

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
публічної безпеки громад факультету № 2

Донецького державного університету внутрішніх справ;

кандидат юридичних наук,

Мовчан Микола Іванович,

заступник начальника слідчого управління

ГУНП у Черкаській області.

Захист відбудеться 24 грудня 2025 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26.

Автореферат розіслано 20 листопада 2025 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Василь Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Збройна агресія російської федерації проти України зумовила появу численних випадків грубого порушення основоположних прав і свобод дитини, передусім права на життя, безпеку, сімейне виховання та освіту. В умовах повномасштабного вторгнення відсутність територій, повністю захищених від воєнних дій, формує нові виклики для державних органів, системи соціального захисту та правоохоронних інституцій.

Залишення в небезпеці, зважаючи на реалії сьогодення, є актуальною проблемою, про що свідчать і офіційні статистичні дані, обліковані Офісом Генерального прокурора України. Так, у 2022 році було розпочато 132 кримінальних провадження за ознаками вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 135 Кримінального Кодексу України, у 2023 році було зареєстровано 179 випадків, у 2024 році – 194 випадки, у січні-жовтні 2025 р. – 152 випадків.

За проведення більш детального аналізу наведеної статистики та відповідно проведеного аналізу судово-слідчої практики можна констатувати тенденцію збільшення долі кримінальних правопорушень, де потерпілими від протиправних діянь виступають малолітні особи, не пов'язані із залишенням у небезпеці унаслідок вчинення винною особою дорожньо-транспортної події. Якщо у 2022 році кількість проваджень досліджуваної категорії складала 22 % від загальної кількості, то станом на 2023 рік кількість вже становила 23 %, а за підсумками 2024 року – 25 %. Відповідно, можемо констатувати тенденцію збільшення як кількісних показників, так і збільшення відсоткового співвідношення кримінальних правопорушень, де потерпілими від залишення в небезпеці виступають малолітні особи.

Проблема захисту прав дітей, зокрема і попередження залишення їх у небезпеці набула настільки загрозливого масштабу, що Постановою Кабінету міністрів України від 19.01.2022 року № 23 було утворено Державну службу України у справах дітей, основним завданням якої було встановлено формування та реалізація державної політики у сфері усиновлення та захисту прав дітей.

Проте дослідження емпіричної бази показують численні помилки і прорахунки уповноважених осіб, що носять як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Результати опитування правоохоронців показали, що переважно зазнають труднощі у доказуванні, кваліфікації окреслених правопорушень, та відмічають відсутність наукових розробок за відповідною тематикою. Для ефективного розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із неналежним доглядом за дитиною, необхідно комплексно вивчати не лише об'єктивні обставини кримінального провадження, а й типові способи їх вчинення, криміналістичний «портрет» правопорушника і потерпілої особи, обстановку кримінального правопорушення та його слідову картину, що дозволить глибше зрозуміти мотиви протиправних діянь та розробити ефективніші стратегії розслідування.

Проблеми методики розслідування окремих видів кримінальних

правопорушень, зокрема залишення у небезпеці в різні часи досліджували провідні українські науковці: Ю. П. Аленін, Л. І. Аркуша, І. В. Басиста, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Дрозд, В. А. Журавель, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. С. Кузьмічов, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, Г. А. Матусовський, М. І. Мовчан, О. В. Одерій, І. В. Пиріг, В. М. Плетенець, О. В. Пчеліна, М. В. Салтевський, Д. Б. Сергєєва, Р. Л. Степанюк, Г. К. Тетерятник, В. В. Тіщенко, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько та ін.

Серед сучасних наукових праць, що поєднують теоретичні положення з прикладними напрацюваннями та створюють концептуальну основу для розробки криміналістичної характеристики та основ розслідування залишення малолітньої особи в небезпеці, належить низка монографічних досліджень. Так, Д. М. Тичина в докторській дисертації висвітлює кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади запобігання домашньому насильству в Україні (Київ, 2024). На дисертаційному рівні О. Ф. Вакуленко досліджено досудове розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх (Харків, 2017), К. Г. Махатадзе проведено кримінологічне дослідження залишення в небезпеці та ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (Одеса, 2018). Із новітніх розробок слід виокремити дисертацію О. Г. Кривопуска «Розслідування злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування» (Дніпро, 2024).

Незважаючи на вагомі досягнення вчених, слід констатувати відсутність комплексних наукових досліджень, присвячених криміналістичній характеристиці та основам розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із залишенням у небезпеці малолітньої особи.

Сукупність зазначених факторів обумовила актуальність обраної проблематики, її наукове, теоретичне та практичне значення й визначила вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки; положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України № 5/2015); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України № 392/2020); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015); Плану заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи (Указ Президента України від 12.01.2011, № 24/2011); Стратегія розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр. (постанова загальних зборів НАПрН України від 26.03.2021 № 12-21); тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 роки (наказ МОН України від 03.02.2022 р. № 109); планів Науково-дослідницьких робіт науково-дослідного інституту публічного права.

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у розробці криміналістичної характеристики та основ розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи на базі теоретичних положень кримінального

процесу, криміналістики та інших наук, а також узагальнення відомостей слідчої та судової практики. Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити такі завдання:

- визначити предмет протиправного посягання та обстановку, у якій вчиняється залишення у небезпеці малолітньої особи;
- окреслити способи та сліди вчинення кримінального правопорушення;
- надати характеристику особі правопорушника та потерпілого;
- встановити особливості виявлення слідів кримінального правопорушення та початку досудового розслідування;
- визначити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування та надати пропозиції щодо їх вирішення;
- розробити напрямки взаємодії слідчих з оперативними підрозділами Національної поліції України та іншими службами;
- визначити особливості проведення вербальних і невербальних слідчих (розшукових) дій;
- надати рекомендації щодо використання спеціальних знань при розслідуванні залишення у небезпеці малолітньої особи.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у стадії досудового розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи.

Предметом дослідження є криміналістична характеристика та основи розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи.

Методи дослідження. Методи дослідження визначені специфікою роботи, її метою та задачами, із урахуванням об'єкта та предмета дослідження. Методологічною основою дисертації є *діалектичний метод* наукового пізнання, що дозволив розглянути предмет дослідження у динаміці. Під час дослідження було використано наступні методи наукового пізнання: *методом системного аналізу* було визначено типові слідчі ситуації початкового та подальшого етапів розслідування, а також узагальнено та систематизовано тактичні прийоми проведення окремих слідчих (розшукових) дій щодо їх вирішення (підрозділи 2.2, 2.3); методи *формальної логіки*, а саме *синтез, аналіз, дедукція, індукція, абстрагування, аналогія* використовувались під час розробки елементів криміналістичної характеристики (розділ 1) та формування висновків за розділами дисертації; *соціологічні методи* використовувались під час анкетування та інтерв'ювання слідчих, дізнавачів, працівників оперативних підрозділів, які здійснювали досудове розслідування вказаної категорії кримінальних проваджень. *Статистичні та соціологічні методи* застосовувались для аналізу оперативної та слідчо-судової практики, результатів здійсненого анкетування та узагальнення статистичних відомостей за темою дослідження (розділи 1, 2, 3). *Структурно-функціональний метод* дослідження надав змогу створити алгоритм дій слідчого (дізнавача), з метою ефективного проведення досудового розслідування вказаної категорії кримінальних проваджень.

Нормативно-правову та інформаційну основу дисертаційного дослідження складають: Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, чинні законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють

кримінальні процесуальні відносини в нашій державі.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять наукові праці вітчизняних фахівців у галузі загальної й юридичної психології, соціології, кримінології, криміналістики, кримінального, кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, інших галузевих правових наук.

Емпіричну основу дослідження становлять результати аналізу судово-слідчої практики, дані узагальнень судових рішень, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, дані офіційної статистичної звітності Офісу Генеральної прокуратури та МВС України за 2020–2025 рр. за темою дисертаційного дослідження; результати вивчення 263 кримінальних проваджень і результатів аналізу 105 обвинувальних вироків за фактами залишення у небезпеці малолітньої особи (Вінницька, Дніпропетровська, Запорізька, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Київська Кіровоградська, Львівська, Полтавська, Одеська, Полтавська, Тернопільська, Харківська, Черкаська, Чернівецька області та м. Київ); зведені результати опитувань 125 респондентів (слідчих, дільничних офіцерів поліції, працівників ювенальної превенції та психологів).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертаційна робота є першим у вітчизняній науці комплексним монографічним дослідженням криміналістичної характеристики та основ розслідування методики розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи, у якому сформульовано низку наукових положень і рекомендацій, що вирізняються науковою новизною, мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

уперше:

- сформовано структуру криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних із залишенням у небезпеці малолітньої особи, яка охоплює науково обґрунтоване визначення предмета протиправного посягання, специфіку обстановки та слідової картини, особливості способів їх вчинення, а також сукупність криміналістично значущих ознак особи правопорушника й потерпілого;

- охарактеризовано та систематизовано типові способи вчинення залишення у небезпеці малолітньої особи з урахуванням специфіки функціонування суспільства в умовах правового режиму воєнного стану, із поділом їх на окремі класифікаційні групи за криміналістично значущими критеріями;

- визначено та теоретично обґрунтовано організаційно-тактичні засади розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії, а також розроблено комплекс науково-практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності проведення окремих процесуальних і слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду місця події, огляду трупа, дослідження документів та електронних носіїв інформації, здійснення тимчасового доступу до речей і документів, проведення освідування та допиту.

удосконалено:

- поняття криміналістичної характеристики як інформаційної моделі кримінального правопорушення, що використовується на початковому етапі розслідування та являє собою систему даних щодо найбільш типових ознак

предмета посягання, обстановки, способів, слідів правопорушення, особи потерпілого та правопорушника;

– діяльність слідчого під час отримання первинної інформації про подію кримінального правопорушення та систему заходів щодо перевірки достовірності такої інформації, а також визначено обставини, що підлягають доказуванню під час розслідування;

– організаційно-підготовчі і тактичні особливості проведення огляду та обшуку за вказаною категорією кримінальних правопорушень;

– діяльність щодо встановлення комплексу обставин під час розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи, серед яких найважливішим є встановлення факту перебування потерпілого у небезпеці та настання тяжких наслідків;

дістали подальшого розвитку:

– положення криміналістики щодо взаємодії слідчих з оперативними підрозділами Національної поліції України та іншими службами під час розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи;

– теоретичні основи використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень у формі залучення спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій та проведення судових експертиз;

– рекомендації щодо впровадження новітніх техніко-криміналістичних засобів і методів у розслідування кримінальних правопорушень.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані основні положення дисертації, аргументовані теоретичні положення, висновки і пропозиції впроваджені та надалі можуть бути використані в:

– *науковій діяльності* під час здійснення теоретичних досліджень з питань розробки окремих криміналістичних методик взагалі та особливостей методики розслідування крадіжок зокрема (акт впровадження Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 30 жовтня 2025 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Організація розслідування кримінальних правопорушень», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень», а також під час підготовки підручників, посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять із кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 15 серпня 2025 р.);

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення діяльності органів досудового розслідування, оперативних і експертних підрозділів МВС України (акти впровадження Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України від 14 жовтня 2025 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднено в доповідях на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.); Актуальні питання

криміналістики та судової експертизи (м. Київ, 21 листопада 2024 р.), Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності у сучасних умовах (м. Дніпро, 31 жовт. 2025 р.); «Безпека дитини: правовий, організаційний, психологічний, освітній та інформаційний виміри» (Дніпро, 06 черв. 2025 р.); Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності у сучасних умовах (м. Дніпро, 31 жовтня 2025 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертаційному дослідженні, відображено у дев'яти наукових публікаціях, серед яких: 3 статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 2 статті у міжнародних наукових виданнях, 4 тези доповідей, опублікованих за результатами участі у науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження містить анотацію, вступ, три розділи, що мають десять підрозділів, висновки, список використаних джерел (201 найменування на 23-х сторінках) і чотири додатки (на 38-и сторінках). Повний обсяг дисертації становить 279 сторінок, із яких обсяг основного тексту – 200 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** дисертаційного дослідження обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено ступінь її наукової розробленості та окреслено зв'язок із чинними науковими програмами, планами й темами; сформульовано мету та відповідні їй завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження; розкрито методологічні засади роботи, зокрема методи, застосовані для досягнення поставлених цілей і отримання достовірних результатів; охарактеризовано наукову новизну одержаних результатів, їх теоретичне значення для розвитку криміналістичної науки та практичну цінність для удосконалення слідчої й експертної діяльності; подано відомості про апробацію основних положень і результатів дисертації, наукові публікації автора, а також визначено структуру й обсяг дослідження.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика залишення у небезпеці малолітньої особи» складається з чотирьох підрозділів, у яких досліджено структурні елементи криміналістичної характеристики залишення в небезпеці малолітньої особи, а також проблеми досудового розслідування, що виникають в правоохоронній діяльності.

У підрозділі 1.1 *«Сучасний стан, теоретична розробленість, предмет посягання та проблеми розслідування залишення в небезпеці малолітньої особи»* висвітлено найбільш значущі питання теорії та практики розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи.

Встановлено, що суспільні відносини у сфері охорони та забезпечення прав дитини були досліджені науковцями як з криміналістичної, так і з кримінально-правової точки зору. Проаналізовано наукові здобутки вітчизняних і закордонних дослідників, визначено специфіку правових відносин у зазначеній сфері, яка

зумовлює ризики виникнення зловживань правами дітей. Проаналізовано положення основних нормативно-правових актів, що забезпечують правовий захист дітей, в т.ч. порушення яких формує склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 135 КК України.

Встановлено, що для доведення винуватості правопорушника, слідчому необхідно в процесі розслідування встановити ряд умов, серед яких: факт усвідомлення особи, яка залишає без нагляду потерпілого, того факту, що його дії можуть призвести до настання негативних наслідків; безпорадність потерпілого (нездатність самостійного вжиття заходів щодо самозбереження від загрозливих чинників); наявність спеціального суб'єкту кримінального правопорушення; встановлення факту можливості надання правопорушником допомоги потерпілому.

Доведено, що недосконалість законодавства виступає однією із умов, що детермінують вчинення залишення у небезпеці малолітньої особи. Запропоновано внесення змін до ч.3 ст. 135 КК України «Залишення в небезпеці».

Визначено предмет протиправного посягання при вчиненні залишення у небезпеці малолітньої особи, ним виступає: життя потерпілого (55 %); фізичне здоров'я (25 %); психічне (ментальне) здоров'я (20 %).

У підрозділі 1.2. «Обстановка та умови залишення в небезпеці малолітньої особи» досліджено час, місце, умови, під впливом яких вчиняються кримінальні правопорушення, розпочаті за фактами залишення у небезпеці малолітніх осіб.

Встановлено, що 87 % цих кримінальних правопорушень є тривалими. Конкретизуючи сезонність вчинення протиправних діянь, встановлено, що близько 43 % вчиняється влітку, 25 % – восени, 19 % припадає на весняний період і несуттєве зниження кримінальних правопорушень спостерігається взимку – 13 %.

З'ясовано, що близько 73 % безпосереднього вчинення кримінальних правопорушень даної категорії відбувається вночі.

Аналіз кримінальних правопорушень, кваліфікованих за статтею 135 КК України, потерпілими в яких є малолітні особи, засвідчує, що для більшості з них характерна тривалість у часі, що ускладнює чітке визначення конкретного місця їх вчинення.

Водночас, узагальнення матеріалів кримінальних проваджень свідчить про нерівномірний територіальний розподіл зазначених правопорушень. Спираючись на наукові здобутки вчених, встановлено, що найбільша кількість фактів залишення малолітніх у небезпеці фіксується правоохоронними органами у східних регіонах України, зокрема на територіях, розташованих у безпосередній близькості до зон активних бойових дій, що становить 32 % від загальної кількості. Серед адміністративно-територіальних одиниць провідні позиції за кількістю зареєстрованих кримінальних правопорушень цієї категорії посідає Дніпропетровська область, частка якої складає 23 % від загального показника по країні. При цьому встановлено, що у понад половині випадків (56 %) місцем учинення кримінального правопорушення є невеликі міста, селища міського типу та сільська місцевість.

Доведено, що переважна більшість фактів залишення малолітньої особи в

небезпеці відбувається у межах місця проживання потерпілого. Так, у 68 % кримінальних проваджень подія мала місце на території приватного домоволодіння або в квартирах, розташованих у багатоквартирних житлових будинках. Водночас у 17 % випадків місцем учинення кримінального правопорушення визначено об'єкти загального користування, зокрема пляжі, лісосмуги та інші відкриті або напіввідкриті громадські простори.

Акцентовано увагу, що умови, за яких учиняються кримінальні правопорушення, розпочаті за фактами залишення малолітніх осіб у небезпеці, залежать від низки детермінуючих чинників, як-от: високий рівень латентності таких діянь, ціннісні орієнтири та особливості виховання правопорушника, несприятливий психологічний клімат у родині та найближчому соціальному оточенні, наявні прогалини та недосконалість національного законодавства, а також вплив правового режиму воєнного стану.

У підрозділі 1.3. «Способи та слідова картина вчинення кримінального правопорушення» досліджено способи вчинення залишення у небезпеці малолітньої особи характеризується повною структурою, що включає в себе способи підготовки, безпосереднього вчинення та приховування (маскування).

Визначено способи підготовки правопорушника до вчинення кримінального правопорушення: приховування факту вагітності; обрання місця народження дитини та його підготовка до відповідних дій; обрання місця залишення у небезпеці; підготовка знарядь (сумка та інші предмети до якої поміщається дитина тощо); обрання часу залишення дитини з метою залишення своїх дій у таємниці; планування маршруту, підбір транспортних засобів тощо за допомогою яких правопорушник планує потрапити до місця залишення у небезпеці. Підготовчі дії, в більшості випадків характерні для кримінальних правопорушень, за фактами самотійного народження жінкою дитини в домашніх умовах.

Використання змісту вчинюваних правопорушником діянь як базового критерію класифікації дало можливість систематизувати усі різновиди протиправних дій, серед яких: поміщення (залишення) потерпілого у непридатні (небезпечні) для проживання умови; залишення потерпілого в умовах відсутності продуктів харчування та засобів догляду тощо.

Охарактеризовано типові способи приховування (маскування) кримінального правопорушення, кваліфікованого за ст. 135 КК України, де потерпілим є малолітня особа, а саме: приховування (утаювання) або надання неправдивої інформації стосовно події або окремих обставин кримінального правопорушення; зміна матеріальної обстановки місця залишення у небезпеці; свідоме приховування факту вагітності; вплив на учасників провадження з метою схиляння останніх до надання неправдивих (викривлених) свідчень або відмови давати свідчення.

Встановлено типову слідову картину залишення у небезпеці малолітньої особи, яка містить матеріальні, ідеальні та віртуальні (інформаційні) сліди.

Встановлено, що нині доказовою базою при розслідуванні зазначених кримінальних правопорушень слугують матеріальні сліди, а саме: сліди, що знаходяться на тілі потерпілого (різного ступеня тілесні ушкодження у вигляді

саден, забоїв, порушення цілісності (переломів) кінцівок, тілесні ушкодження отримані внаслідок дії високих або низьких температур на тіло потерпілого тощо), сліди, які знаходяться на трупі потерпілого. Зазвичай, такими слідами виступають тілесні ушкодження, які стали причиною настання смерті, сліди, що свідчать про факт самостійного народження дитини поза межами закладів МОЗ та умисну відмову звернення за кваліфікованою медичною допомогою (ножі, ножиці (інші ріжучі приладдя) із залишками біологічних речовин, які використовуються правопорушниками для перерізання пуповини під час пологів; текстильні вироби (рушники, постільна білизна тощо), які були використані під час пологів та на яких зберіглися речовини біологічного походження; одяг правопорушника; пакети, сумки та інші речі до яких було поміщено новонародженого тощо), сліди, збережені на предметах, якими потерпілим було отримано тілесні ушкодження в результаті залишення у небезпеці, сліди, що свідчать про перебування потерпілого у небезпеці.

Серед матеріальних слідів значне місце належить документам, особливо тим, що походять із медичних закладів та соціальних інституцій.

Акцентовано увагу на вагомому значенні для окреслених кримінальних правопорушень ідеальних слідів, характерною особливістю яких є збереження у свідомості свідків та учасників кримінального правопорушення.

Визначено, що для кримінального правопорушення, кваліфікованого за ст. 135 КК України, характерні цифрові (віртуальні) сліди залишення в небезпеці, тобто сліди у фонограмах записів телефонних розмов, зокрема під час виклику медичної допомоги; відеозаписів камер спостереження в місцях вчинення кримінального правопорушення, або камер працівників поліції; листування за допомогою месенджерів; фото та відео зображення у мобільних телефонах потерпілого або правопорушника.

У підрозділі 1.4. *«Характеристика особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення та потерпілого»* розглядаються властивості типового правопорушника та потерпілого в кримінальних правопорушеннях, окресленої категорії.

В межах здійсненого аналізу криміналістичної характеристики осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, пов'язані із залишенням малолітньої особи в небезпеці, сформовано типовий «портрет» особи правопорушника. Встановлено, що переважна більшість таких діянь вчиняється одноособово – 91 %. Значну частину правопорушників становлять жінки – 82 %. Найвищий рівень протиправної діяльності припадає на осіб жіночої статі віком від 30 до 35 років (73 %), тоді як найнижчий – на вікову групу 16–18 років, яка охоплює лише 1,5 %.

За рівнем освіти: 53 % мають середню загальну освіту, 16 % – неповну середню освіту; 18 % – становлять жінки із середньою спеціальною або професійно-технічною освітою; 7 % – випускниці закладів технічної середньої освіти; 6 % осіб мають вищу освіту. Соціально-сімейні характеристики свідчать, що 40 % осіб не перебувають у зареєстрованому шлюбі, а 14 % мають статус матері-одиначки.

Виявлено, що 14 % осіб були раніше притягнуті до кримінальної

відповідальності: у 8 % випадків – за кримінальні правопорушення проти власності, тоді як 6 % – раніше засуджувалися за діяння, передбачене ст.166 КК України – злісне невиконання обов’язків із догляду за дитиною. Особливої уваги під час розслідування потребує перевірка факту притягнення до адміністративної відповідальності, оскільки значна кількість правопорушників раніше мали відповідні адміністративні стягнення. Крім того, 85 % осіб, які вчинили такі кримінальні правопорушення, не мають офіційного місця роботи.

Проаналізовано звітність соціальних служб у справах дітей, яка свідчить про непоодинокі випадки обліку родин, у яких було скоєно кримінальне правопорушення (близько 7 %). Внутрішньо переміщені особи вчинили 3 % відповідних кримінальних правопорушень. Також, привернуто увагу, що мотивом залишення дитини в небезпеці виступає байдужість до потерпілої особи (49 %).

Встановлено, що серед потерпілих у кримінальних правопорушеннях зазначеної категорії переважно є діти, причому відсоток осіб чоловічої статі становить 52 %. Віковий розподіл свідчить, що основну групу складають малолітні у віці від одного до п’яти років – 59 %, тоді як новонароджені діти формують 23 % від загальної кількості потерпілих.

Розділ 2 «Організаційні основи розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи» складається з трьох підрозділів, у яких висвітлюються Оцінка первинної інформації та коло обставин, що підлягають встановленню, організація та планування розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи, а також взаємодія слідчих з оперативними підрозділами Національної поліції України та іншими службами.

У підрозділі 2.1 *«Оцінка первинної інформації та коло обставин, що підлягають встановленню»* проведено аналіз вихідної інформації про кримінальне правопорушення, зазначено обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування.

Досліджено основні форми початку досудового розслідування. Встановлено, що початок розслідування кримінальних правопорушень, розпочатих за фактами залишення малолітньої особи у небезпеці переважно (95 %) знаходить відображення у безальтернативній формі, тобто кримінальні провадження розпочинаються на підставі надходження заяв та повідомлень про вчинене кримінальне правопорушення. Заявниками у провадженнях виступають: посадові (службові) особи органів державної влади або служб у справах дітей, члени сім’ї потерпілого, безпосереднього звернення потерпілого до правоохоронних органів. Наголошено, що основним джерелом первинної інформації про вчинення кримінальних правопорушень досліджуваної категорії (близько 82 %) є повідомлення громадян та посадових осіб відповідних соціальних служб.

Зауважено, що ініціативна форма притаманна 5 % проваджень досліджуваної категорії і знаходить своє вираження у самостійному виявленні слідчим (дізнавачем) ознак залишення в небезпеці, що відбувається у процесі розслідування інших кримінальних проваджень.

Встановлено, що окрім обставин, які підлягають встановленню у

кримінальному провадженні, перелік яких окреслено ст. 91 КПК, у процесі розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи підлягають встановленню та доказуванню відомості про обставини виявлення залишеної особи у небезпеці та осіб, які її виявили, наявність свідків, рівень небезпеки обстановки, у якій було виявлено потерпілого. Окремо виділено групу обставин, які характеризують потерпілого, та які необхідно встановити, зокрема: вік, психоемоційний стан, фізичний стан, здатність потерпілого вчинити дії щодо самозбереження, зв'язки винного з потерпілою особою тощо.

У підрозділі 2.2 *«Організація та планування розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи»* на підставі наукових поглядів науковців визначено типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування.

Визначено типові організаційні заходи та особливості планування розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи. Акцентовано увагу на негативних чинниках, які здійснюють негативний вплив на організацію планування досудового розслідування, зокрема: недостатній рівень професійної підготовки слідчого, що призводить до «поверхневого» формулювання завдань розслідування та висунені версій (22 %); велика завантаженість працівників слідчих підрозділів (31 %); відсутність (недостатність) контролю з боку безпосереднього керівництва або процесуального керівника (20 %); ігнорування міжвідомчої взаємодії або взаємодії між учасниками СОГ (16 %); нерозуміння ролі та значення планування як адміністративного (управлінського) інструменту (11 %).

Виділено типові версії, які висувуються в ході розслідування залишення в небезпеці малолітньої особи: 1) версії, щодо наявності або відсутності в діях винної особи ознак протиправних діянь; 2) версії, щодо способу вчинення кримінального правопорушення; 3) версії щодо особи правопорушника та потерпілого.

Встановлено, що у 95 % матеріалів кримінальних проваджень, кваліфікованих за ст. 135 КК України, планування розслідування знаходить відображення у формі складання письмового плану розслідування. Обґрунтовано доведено, що у більшості кримінальних проваджень слідчі демонструють формальний підхід до організації процесу планування, що підтверджується неузгодженістю між змістом затвердженого плану та фактичним обсягом проведених слідчих (розшукових) та процесуальних дій, що спостерігається у 59 % випадків.

Встановлено, що принцип динамічності планування, а саме несвоєчасне внесення змін до планів, порушується у 36 % кримінальних проваджень розпочатих за фактами залишення у небезпеці малолітньої особи.

У підрозділі 2.3 *«Взаємодія слідчих з оперативними підрозділами Національної поліції України та іншими службами»* визначено форми взаємодії на початковому та подальшому етапі розслідування, розкрито їх сутність.

Досліджено та розкрито змістовну складову організаційної взаємодії слідчого з представниками інших органів та підрозділів Національної поліції України, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, представників експертних установ тощо в контексті забезпечення організаційної діяльності в ході досудового розслідування залишенням малолітньої особи у

небезпеці.

Встановлено, що взаємодія у процесі розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи представлена у процесуальній та непроцесуальних формах.

Процесуальна форма взаємодії в процесі розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи реалізується шляхом створення відомчих та міжвідомчих слідчих груп; залучення спеціалістів до проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

У непроцесуальній формі взаємодія знаходить своє вираження більшим чином у наданні довідково-консультаційної допомоги від представників експертних установ, органів соціальних служб.

Визначено, що предметом довідково-консультативної допомоги виступає в переважній більшості консультування представниками експертних установ щодо призначення проведення окремих видів експертиз, консультування щодо окреслення кола питань, які ставляться експерту.

Розділ 3 «Тактичне забезпечення розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи» складається з трьох підрозділів, у яких висвітлено особливості організації та тактики проведення окремих процесуальних дій, а також використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, розпочатих за фактами залишення малолітньої особи у небезпеці.

У підрозділі 3.1 *«Особливості проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на вилучення інформації з матеріальних джерел»* розкрито організацію та тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій і заходів забезпечення кримінального провадження.

Під час розслідування кримінальних правопорушень, розпочатих за фактами залишення малолітньої особи у небезпеці, криміналістично значуща інформація отримується як з особистісних, так і з матеріальних джерел. Встановлено, що серед слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на одержання інформації з матеріальних джерел, найпоширенішими є огляд, обшук та освідування, а також тимчасовий доступ до речей і документів.

Найбільш поширеними місцями проведення огляду місця події виступили місця постійного проживання потерпілого (81 %), місця де було залишено потерпілого (поза межами місця проживання) (14%), місця проживання сторонніх осіб (4,5 %), транспортні засоби (0,5 %). За результатами дослідження розкрито тактичні особливості проведення огляду місця події з урахуванням місця вчинення кримінального правопорушення та його способу. У 50% кримінальних правопорушень оглядається труп потерпілого. Встановлено, що в переважній більшості кримінальних проваджень огляд трупа поєднується з оглядом місця події, який проводиться за місцем постійного проживання потерпілого.

Досліджено особливості проведення обшуку у провадженнях щодо залишення у небезпеці малолітньої особи. Обшук проводиться у 17 % кримінальних проваджень досліджуваної категорії. Об'єктами його проведення виступають як правило житлові приміщення, значно рідше транспортні засоби.

З'ясовано окремі тактичні і процесуальні особливості проведення тимчасового доступу до речей і документів. Акцентовано увагу на об'єктах

проведення тимчасового доступу. Встановлено, що найчастіше метою проведення тимчасового доступу виступає документація, яка знаходиться у закладах МОЗ України.

Зосереджено увагу на тактичних особливостях проведення освідування. Факти проведення освідування встановлені у 8 % проваджень. Більша кількість освідувань має на меті встановлення слідів кримінального правопорушення на тілі підозрюваного. Тіло потерпілого освідується дещо рідше.

За результатами дослідження наведеної групи носіїв слідової інформації сформульовано пропозиції в частині вдосконалення тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій з огляду на особливості розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи.

У підрозділі 3.2 *«Особливості проведення процесуальних дій, спрямованих на вилучення інформації з особистісних джерел»* доведено, що основними слідчими (розшуковими) діями, спрямованими на одержання інформації з особистісних джерел, є допит, одночасний допит двох чи більше раніше допитаних осіб, пред'явлення для впізнання.

Встановлено, що найбільший масив ідеальних слідів знаходиться у показаннях свідків та підозрюваного.

Досліджено специфіку проведення допиту малолітнього потерпілого та малолітніх слідків. Акцентовано увагу на особливостях залучення спеціалістів до проведення допиту малолітнього залежно від слідчої ситуації та процесуального статусу малолітнього. Наголошено на доцільності використання під час допиту вказаної категорії осіб методик «Зелена кімната», методики «Барнахус» та анатомічних ляльок.

Викладено пропозиції щодо вдосконалення тактики проведення допиту малолітнього потерпілого та свідків в контексті застосування тактичних прийомів допиту.

Доведено, що одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб переважно здійснюється між свідками. Визначено об'єкти пред'явлення для впізнання: живі особи, їх фотозображення, а також окремі предмети.

У підрозділі 3.3 *«Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні залишення у небезпеці малолітньої особи»* розкрито основні форми та види використання спеціальних знань із зазначенням більш вагомих для розслідування кримінальних правопорушень окресленої категорії.

Досліджено форми використання спеціальних знань, притаманним досудовому розслідуванню залишення у небезпеці малолітньої особи. Встановлено, що найбільш поширеними формами використання спеціальних знань у процесуальній формі виступають залучення спеціаліста до проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Найчастіше спеціалісти залучаються до проведення допиту малолітньої особи.

Розкрито можливості проведення експертиз. Наголошено, що у 60 % призначається судово-медична експертиза. Поміж іншим розкрито особливості проведення судово-психіатричної експертизи, яка проводиться у 41 % проваджень. Встановлено, що у 67 % випадків, де було проведена судово-медична експертиза

об'єктом дослідження виступав підозрюваний задля вирішення завдання щодо його осудності. Судово-психіатрична експертиза потерпілого проводиться у 33 % проваджень та має на меті встановлення факту спричинення шкоди психічному здоров'ю потерпілого. Генетично-молекулярна експертиза проводиться у 10 % проваджень та має на меті встановлення факту батьківства (материнства).

Розкрито особливості використання спеціальних знань у непроцесуальній формі. Встановлено що у 98 % проваджень слідчі звертаються за консультативною допомогою. Предметом консультування у 78 % випадків виступають рекомендації судових експертів щодо призначення окремих видів експертиз.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичний аналіз і вирішення наукового завдання з розробки та наукового обґрунтування криміналістичної характеристики та основ розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи. Найсуттєвішими результатами дослідження є такі:

1. Визначено специфіку правових відносин у питанні захисту прав дітей, що безпосередньо впливає на рівень зловживань у цій сфері. Встановлено неврегульованість на законодавчому рівні обов'язкової ознаки «небезпечного для життя стану» у змісті ст. 135 КК України, що призводить до різного тлумачення цієї норми суб'єктами досудового розслідування. Наголошено, що КК України не містить поняття «тяжкий наслідок», що у поєднанні із відсутністю офіційної позиції Верховного суду України з цього приводу на практиці, призводить до помилок у кваліфікації вказаного правопорушення.

Запропоновано викласти ч.3 ст. 135 КК України «Залишення в небезпеці» у такій редакції: *«Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили смерть потерпілого, тяжке тілесне ушкодження, заподіяння тілесних ушкоджень середньої тяжкості, розвиток небезпечних для життя станів, а також тяжкі порушення психічного здоров'я потерпілого (у тому числі розвиток або загострення психічних розладів, стійких посттравматичних реакцій чи інших психологічних станів, що становлять загрозу життю або подальшому розвитку потерпілого), – караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років...»*

Визначено предмет злочинного посягання при вчиненні залишення у небезпеці малолітньої особи (життя потерпілого, фізичне здоров'я, психічне здоров'я).

Обстановка вчинення залишення у небезпеці малолітньої особи характеризується тривалістю протиправної поведінки суб'єкта кримінального правопорушення. Місцем вчинення кримінального правопорушення, у більшості випадків, є місця постійного проживання потерпілого, серед яких можна виділити наступні: приміщення квартир багатоповерхових будинків (36 %); приватні домогосподарства (32 %). Доведено кореляційну залежність між обстановкою та способом вчинення залишення у небезпеці малолітньої особи.

Серед соціально-побутових умов, під впливом яких формується

протиправна поведінка осіб, які вчиняють залишення у небезпеці малолітніх осіб, потрібно відмітити режим воєнного стану, що на сьогодні триває у країні.

2. Спираючись на думки науковців, досліджено та систематизовано типові способи залишення у небезпеці малолітньої особи, та особливості утворення слідів кримінальних правопорушень окресленої категорії.

Способи безпосереднього вчинення кримінального правопорушення можна розподілити наступним чином: неналежний нагляд (контроль) за діями малолітнього потерпілого; відсутність належного забезпечення потерпілого медичною допомогою; поміщення (залишення) потерпілого у непридатні (небезпечні) для проживання умови; перекладання обов'язків догляду на сторонніх осіб та/або самоусунення від догляду; залишення потерпілого в умовах відсутності продуктів харчування та засобів догляду. Комплекс дій правопорушника складає систему взаємодії матеріальних об'єктів, наслідком чого виступає утворення слідової картини.

З'ясовано типові сліди кримінального правопорушення. Головним джерелом доказової інформації кримінальних правопорушень, передбачених ст. 135 КК України, виступають ідеальні сліди, носіями яких виступають правопорушник, свідки та потерпілі. Основними джерелами матеріальних слідів виступають труп потерпілого, тіло потерпілої особи та речі матеріального світу, які зберігають на собі сліди вчиненого протиправного діяння. Інформаційні (віртуальні) сліди в переважній більшості зберігаються на цифрових носіях інформації, зокрема мобільних телефонах та комп'ютерній техніці.

3. Встановлено, що особою правопорушника у провадженнях щодо залишення у небезпеці малолітньої особи виступає спеціальний суб'єкт, ним можуть бути виключно батьки потерпілого або особи, на яких покладено обов'язок опіки чи піклування. У переважній більшості випадків стать правопорушника жіноча (82 %), яка вчиняє кримінальне правопорушення одноособово (91 %) та не перебуває у зареєстрованому шлюбі (73 %). Як правило, правопорушник офіційно не працевлаштований, має середню освіту (53 %). Потерпілим від залишення у небезпеці малолітньої особи найчастіше стають діти віком від 1 до 5 років (71 %).

4. З'ясовано джерела та особливості надходження інформації про вчинення кримінального правопорушення та перелік обставини, що підлягають встановленню під час досудового розслідування. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальних провадженнях, які розпочато за фактами вчинення залишення в небезпеці малолітньої особи включають в себе час, місце, відомості про особу потерпілого та правопорушника, спосіб вчинення кримінального правопорушення, обстановку у якій опинився потерпілий, інформацію про свідків, вид і розмір заподіяної шкоди.

Встановлено, що на стадії початку досудового розслідування існують проблемні питання, пов'язані з недостатньою професійною підготовкою слідчих, що проявляються у складнощах в кваліфікації правопорушення, а саме відмежування залишення у небезпеці від інших кримінальних правопорушень, зокрема злісного невиконання обов'язків із догляду за дитиною. Тому під час

проведення аналізу вихідної інформації про кримінальне правопорушення потрібно ретельно та зважено підходити до її оцінки.

5. Типовими слідчими ситуаціями початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ст. 135 КК України, є наступні: факт вчинення кримінального правопорушення мав місце, особа, яка вчинила кримінальне правопорушення встановлена, обсяг первинної інформації свідчить про вчинення протиправних дій є достатніми, свою провину у вчиненому визнає повністю або частково, від органів досудового розслідування не переховується (74 %); факт протиправних дій мав місце, правопорушника встановлено, обсяг первинної інформації свідчить про вчинення протиправних дій є достатніми, проте, свою провину в інкримінованому діянні не визнає (17 %); факт кримінального правопорушення знаходить своє підтвердження, правопорушника встановлено, обсяг первинної інформації свідчить про вчинення протиправних дій є достатніми, проте, особа переховується від органів досудового розслідування (4 %); факт залишення у небезпеці мав місце, відомості про особу, яка вчинила, особу, яка скоїла кримінальне правопорушення не встановлено (5 %).

Визначено типові версії, які визначають першочергові дії початкового етапу розслідування за фактами залишення у небезпеці малолітньої особи.

6. Встановлено, що під час розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи взаємодія відбувається у процесуальній та непроцесуальній формах. Процесуальна форма взаємодії знаходить відображення у процесуальних документах та полягає у: а) виконанні письмових доручень слідчого; 2) проведенні працівниками оперативних підрозділів за дорученням слідчого окремих негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263 КПК України) та зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України); 3) проведенні заходів, направлених на встановлення місця знаходження правопорушника; 4) залученні до проведення окремих слідчих (розшукових) дій спеціалістів, зокрема психологів, якими можуть бути представники соціальних служб або Служби у справах дітей обласних державних адміністрацій.

Взаємодія у непроцесуальній формі полягає у: а) плануванні проведення окремих слідчих (розшукових) дій за участю співробітників оперативних та експертних підрозділів; б) проведенні спільних нарад із залученням працівників оперативних підрозділів, Служби у справах дітей, представників підрозділів ювенальної превенції поліції для визначення напрямків розслідування, визначення оптимальної поведінки у спілкуванні з потерпілими; в) проведення консультацій зі спеціальних питань; г) наданні технічної допомоги з боку спеціалістів (представників експертних установ, підрозділів з техніко-криміналістичного забезпечення розслідування, інших організацій) у підготовці техніко-криміналістичних засобів, виконанні трудомістких робіт, під час фіксації ходу та результатів проведення слідчих (розшукових) дій технічними засобами тощо.

7. До основних нонвербальних слідчих (розшукових) дій відносяться огляд: місця події, предметів і документів, трупа; освідування; обшук. До об'єктів огляду належать: а) місця постійного або тимчасового проживання потерпілого;

квартири, житлові будинки, садибні та дачні ділянки та відповідні будівлі на них (гаражі, сараї, льохи, альтанки тощо), окремі технічні та господарчі споруди (гаражі, сараї тощо); б) безпосередньо місця виявлення потерпілого: відкриті ділянки місцевості, прибережні зони, лісові масиви, зони відпочинку, території промислових підприємств, недобудовані будівлі, об'єкти транспортної інфраструктури; в) місця постійного чи тимчасового проживання або користування осіб, які перебувають у соціально-побутових зв'язках із потерпілим. Узагальнення зазначених об'єктів сприяє ефективному плануванню й реалізації слідчих (розшукових) дій, забезпечує своєчасне отримання доказової інформації та підвищує якість досудового розслідування.

Типовими місцями проведення огляду трупа виступають: місце постійного проживання потерпілого (68 %); місце події, поза межами постійного проживання потерпілого, зокрема у загальнодоступних місцях (18 %); заклади МОЗ України (8%); інші місця (автомобілі, карети швидкої допомоги тощо) (6%).

Огляду підлягають документи, що зберігають інформацію про вчинене кримінальне правопорушення, а саме: а) медична документація, що містять інформацію про: перенесені хвороби, результати стоматологічного обстеження, перенесені переломи кісток, пошкодження внутрішніх органів психічний стан підозрюваного та потерпілого тощо; б) документація, що ведеться соціальними службами; в) електронні носії інформації, вилучені з місця вчинення кримінального правопорушення: записи відеокамер спостереження, відеозаписи пересічних перехожих тощо.

Освідування потерпілого під час розслідування кримінальних правопорушень, кваліфікованих за ст. 135 КК України, де потерпілим виступає малолітня особа, проводиться у 8 % випадках. Більша частина освідувань (56 % від кількості проведених) проводяться відносно правопорушника.

У процесі досудового розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи обшуку проводиться у 17 % кримінальних проваджень. Об'єктами проведення обшуку на практиці виступають, як правило, квартири багатоповерхових будинків та території приватних домоволодінь – 92 %. У 5 % проваджень об'єктом виступили транспортні засоби. Найменша кількість обшуків (3%) проводиться у нежитлових спорудах до яких з тих або інших причин доступ обмежено.

Основною слідчою (розшуковою) дією, спрямованою на отримання інформації з особистісних джерел, є допит. У 58 % проведених допитів, допитуваною особою виступають сторонні свідки, які володіють інформацією про вчинене кримінальне правопорушення. Узагальнено та вдосконалено організаційно-тактичні прийоми проведення означеної слідчої (розшукової) дії.

8. Спеціальні знання при розслідуванні залишення в небезпеці малолітньої особи використовуються у процесуальній та непроцесуальній формах. Використання спеціальних знань у процесуальній формі відбувається у призначенні судових експертиз; залученні спеціалістів до проведення окремих слідчих або інших процесуальних дій. Під час розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи частіше за все проводяться наступні судові експертизи: судово-медичні, судово-психіатричні, судово-психологічні,

молекулярно-генетичні, біологічні, судові експертизи аудіозапису та відеозапису. Залучення спеціаліста найчастіше відбувається для проведення огляду місця події та трупа (98 %) та допиту (25 %).

Використання спеціальних знань у непроцесуальній формі знаходить відображення у вигляді отримання консультативної допомоги спеціаліста, що найчастіше відбувається на стадії призначення експертиз (78 %). Консультативна допомога надається спеціалістами під час: з'ясування виду експертизи, яку необхідно призначити; визначення завдань, що можуть бути виконані проведенням експертизи; визначення експертної установи, де буде проведена експертиза; під час формулювання питань експерту; визначення кількості об'єктів, необхідних для проведення експертизи.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ,

у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Козубська А.В. Окремі криміналістичні аспекти одержання інформації з матеріальних джерел під час розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи. *Право і суспільство*. 2023. № 5. С. 454-461. DOI : <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.66>

2. Козубська А.В. Слідова картина залишення в небезпеці малолітньої особи. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія : Право*. 2025. Вип. 88. Ч. 3. С. 263-268. DOI : <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.3.39>.

3. Козубська А.В. Окремі аспекти організації та планування розслідування залишення в небезпеці малолітньої особи. *Наукові перспективи*. 2025. № 7(61). С. 894-905. DOI : [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-7\(61\)-894-905](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-7(61)-894-905).

4. Kozubska A. Structure Of The Forensic Characterization Of Leaving An Underaged Person In Danger. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2024. № 6. P. 49-55. DOI : <https://doi.org/10.61345/1339-7915.2024.6.7>.

5. Kozubska A. Using the specialised knowledge in the investigation of child endangerment. *European socio-legal and humanitarian studies*. 2024. № 3. С. 103-109. DOI : <https://doi.org/10.61345/2734-8873.2024.3.9>.

Тези доповідей, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Козубська А.В. Значення криміналістичної характеристики особи правопорушника для розслідування кримінальних правопорушень щодо залишення в небезпеці малолітньої особи. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу. (м. Київ, 21 листоп. 2024 р.) / редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 328-331

7. Козубська А. В. Щодо структури криміналістичної характеристики щодо залишення в небезпеці малолітньої особи. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 21 бер. 2025 р.) ; у 2-х ч. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. I. С. 747-750.

8. Козубська А. В. Щодо обставин, які підлягають встановленню на початковому етапі розслідування залишення в небезпеці малолітньої особи. *Безпека дитини: правовий, організаційний, психологічний, освітній та інформаційний виміри*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 06 черв. 2025 р.). Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. С. 178-181.

9. Козубська А.В. Щодо використання можливостей судово-медичної експертизи в процесі розслідування залишення в небезпеці малолітньої особи. *Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності у сучасних умовах*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 31 жовт. 2025 р.). Дніпро : ДДУВС, 2025. С. 335-337.

АНОТАЦІЯ

Артем'єва А.В. Криміналістична характеристика та основи розслідування залишення в небезпеці малолітньої особи. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Дніпровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2025.

У дисертаційному дослідженні на монографічному рівні досліджено ключові особливості досудового розслідування залишення у небезпеці малолітньої особи. Обґрунтовано, що ознаками вчинення залишення у небезпеці малолітньої особи, є часткова часова та просторова невизначеність та тривалість діянь, які утворюють склад кримінального правопорушення. Розкрито основні умови, під впливом яких вчиняються кримінальні правопорушення, розпочаті за фактами залишення у небезпеці малолітніх осіб.

З'ясовано, що на початковому етапі розслідування виникають складнощі відмежування залишення у небезпеці від інших кримінальних правопорушень, зокрема злісного невиконання обов'язків із догляду за дитиною, що призводить до помилкової кваліфікації.

Розкрито предмет протиправних посягань. Установлено кореляційні зв'язки способу вчинення кримінального правопорушення із обстановкою та умовами, за яких відбулося кримінальне правопорушення. Доведено, що діяльність правопорушників знаходить відображення у вигляді слідової картини, яка представлена ідеальними, матеріальними та віртуальними (інформаційними) слідами. Досліджено ознаки особи правопорушника.

Розкрито основні особливості організації і планування, а також особливості взаємодії різних органів у процесі розслідування залишення малолітньої особи у небезпеці. Встановлено, що серед слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на одержання інформації з матеріальних джерел, найпоширенішими є огляд, обшук та освідування, а також тимчасовий доступ до речей і документів.

Встановлено типові форми використання спеціальних знань: а) призначення судових експертиз; б) залучення спеціаліста до проведення окремих процесуальних дій; в) консультаційна допомога спеціалістів. При цьому

найпоширенішими видами експертиз у процесі розслідування є: судово-медичні, судово-психіатричні, ДНК-експертизи, молекулярно-генетичні, біологічні, судові експертизи аудіозапису.

Ключові слова: кримінальне провадження, розслідування кримінальних правопорушень, залишення у небезпеці малолітньої особи, дитина, моральність, представник, неповнолітній потерпілий, домашнє насильство, протидія насильству.

SUMMARY

Artemieva A.V. Criminalistic Characteristics and Fundamentals of Investigating the Abandonment of a Minor in Danger. – Qualification Research Paper. – The manuscript.

The thesis is for candidate's degree of law on specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational-Search Activity. – The Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, 2025.

The dissertation research examines the key features of pre-trial investigation of leaving a minor in danger at the monographic level. The subject of criminal encroachment in criminal offences related to the abandonment of a minor in danger has been established and revealed.

It is substantiated that the signs of endangering a minor are partial temporal and spatial uncertainty and the duration of the acts that constitute the offence. The main conditions under which crimes are committed, based on the facts of leaving minors in danger, have been revealed. Correlations have been established between the manner in which a crime was committed and the circumstances and conditions under which it took place. It has been proven that the activities of criminals are reflected in the form of a trace pattern, which is represented by ideal, material and virtual (informational) traces.

The characteristics of the criminal have been studied, in particular, the criminal in proceedings concerning the abandonment of a minor is a special subject, who can only be the parents of the victim or persons who have been entrusted with guardianship or care.

It has been established that at the initial stage of the investigation, it is difficult to distinguish between endangerment and other criminal offences, in particular malicious failure to fulfil child care obligations, which leads to misclassification.

The main features of organisation and planning, as well as the peculiarities of interaction between various bodies in the process of investigating the abandonment of a minor in danger, are revealed. It has been established that among the investigative (search) and other procedural actions aimed at obtaining information from material sources, the most common are inspection, search and examination, as well as temporary access to items and documents.

The main forms of using specialised knowledge during the investigation of crimes in the category under study include: a) the appointment of forensic examinations; b) the involvement of specialists in conducting certain procedural actions; c) consulting assistance from specialists. The most common types of examinations in the investigation process are: forensic medical, forensic psychiatric, DNA, molecular genetic, biological, and forensic audio recording examinations.

Key words: criminal proceedings, investigation of criminal offences, leaving a minor in danger, child, morality, representative, minor victim, domestic violence, counteracting violence.